

Motion till riksdagen 2019/20:1898

av **Ida Drougge (M)**

Kompetensförsörjning av lärare

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra lärarutbildningen i syfte att höja dess kvalitet och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kompletterande pedagogisk utbildning och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra för etablering av en fristående lärarutbildning och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att minska lärares administrativa arbete och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om statligt ansvar för kompetensutveckling för personal inom förskola, skola och gymnasium och vuxenutbildning och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en delegation för ordning och reda i skolan och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

De kommande tio åren kommer antalet barn och elever öka med 350 000, samtidigt som många lärare går i pension. Ökningen sker dessutom i alla skolformer, från förskolan till vuxenutbildningen. För att kunna möta behovet skulle 77 000 nya lärare behövas bara i för- och grundskolan de kommande fem åren.

För att fler ska vilja utbilda sig till lärare samt stanna i yrket behöver mycket fortsatt bli bättre. Konkurrenskraftiga löner är givetvis en viktig faktor, som också fått mycket fokus de senaste tio åren. Lönenivåer ensamt är dock inte hela lösningen och den här motionen fokuserar därför på de reformer som bör komplettera lönediskussionen.

1. Kvalitén på lärarutbildningen behöver öka. Innehållet i lärarutbildningen behöver bli mer relevant och undervisningstiden under utbildningen behöver öka.

- Antagningskraven till landets lärarutbildningar behöver bli högre och en ny fristående lärarutbildning behöver få en ärlig chans att etablera sig i Sverige.
2. Lärares administrativa börda behöver minskas och andra tjänster såsom lärarassistenter behöver i större utsträckning introduceras i skolan.
 3. Staten behöver ta ett större och mer övergripande ansvar för kompetensutveckling genom att gå från tillfälliga kompetensutvecklingsprogram till permanenta.
 4. En delegation för ordning och reda bör tillsättas. Lärares arbetsmiljö behöver förbättras och vilka befogenheter lärare har behöver bli tydligare framförallt för lärare själva, men också för föräldrar och elever.

Lärarutbildning

Regeringen har för att möta den utbredda lärarbristen byggt ut lärarutbildningen. En strategi som regeringens egna utvärderingar visar är ohållbar och direkt kontra-produktiv. Dels är lärarutbildningen redan landets största yrkesutbildning och var fjärde student som börjar en yrkesutbildning på högskolan gör det på lärarutbildningen. Framförallt hoppar dock rekordmånga studenter också av lärarutbildningen. Faktum är att ingen utbildning på universitets- och högskolenivå har lika många avhopp som just lärarutbildningen. Bland ämneslärare var färre än hälften av alla studenter kvar på utbildningen efter sex terminer. Utvärderingarna och studierna av varför detta sker är många och pekar delvis på olika anledningar. En slutsats som delas av de flesta är dock att ökad antagning ger fler studenter med lägre meritpoäng, vilket ger större avhopp och lägre kvalitet. Detta leder i sin tur till ökade kostnader i programmen samt att genomströmningen inte står i proportion till den ökade antagningen. Utbyggnaden av lärarutbildningarna har med andra ord varit väldigt kostsam och sänkt kvalitén.

En studie från Göteborgs universitet visar också att alltför många studenter med stort behov av stöd med stor sannolikhet också leder till risk för viss sänkning av kravnivån. Detta skapar samtidigt sämre förutsättningar för de högpresterande studenter som önskar högre krav på utbildningen. Nära hälften av de avhoppade studenterna hänvisar också till utbildningsrelaterade skäl för sitt avhopp, samt att de inte tror sig klara av arbetet som lärare efter avslutad lärarutbildning.

Sammantaget blir slutsatsen att det enda hållbara sättet att öka antalet studenter som genomgår hela lärarutbildningen är att göra det genom att höja kraven på studenterna samt kvalitén på lärarutbildningen. Detta bör exempelvis göras med höjda antagningskrav samt ökad lärarledd undervisningstid. Flertalet studier och kartläggningar visar också att dagens lärare saknar kunskaper på en rad områden. Mycket pekar framförallt på behov av ökade kunskaper om hur man bäst bemöter och undervisar elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Exempelvis visar en kartläggning gjord på Karolinska Institutets Center of Neurodevelopmental Disorders att hela fyra av fem lärare anser att de inte fått tillräcklig kunskap med sig från lärarutbildningen för att kunna undervisa grundskoleelever med NPF. Svensk skola är en av världen mest inkluderande skolsystem, och det ställer särskilt höga krav på våra lärare. Att vi nyttjar lärarutbildningen till fullo är därför helt avgörande både för att vi ska klara de behov dagens skola har men också för att lärare och lärarstudenter ska vilja slutföra utbildningen och sedan orka och klara av arbetet som lärare. Utan en lärarutbildning som på ett fullgott sätt förbereder sina studenter för arbetet som lärare, kommer vi varken att klara av att kompetensförsörja skolan eller klara av att höja skolresultaten.

Något som bekräftar lärarutbildningens brister är att mängden avhopp ökar just efter att dess studenter genomfört praktik.

Faktumet att lärarstudenter i större utsträckning än de flesta andra studenter på högskolenivå arbetar samtidigt som de studerar, visar också att innehåll i utbildningen kan adderas utan att utbildningen som sådan blir längre. Utöver ökade kunskaper i specialpedagogik behöver metodik, didaktik och ledarskap ges större utrymme. Den praktik som ingår i lärarutbildningen, verksamhetsförlagd utbildning (VFU), behöver kopplas samman med de teoretiska delarna på utbildningen på ett bättre sätt än i dag, så att de nyutbildade lärarna är bättre förberedda och får en bättre start i yrket.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har nyligen utvärderat de svenska förskollärarych grundlärarutbildningarna. Sammanlagt har 67 utbildningar granskats och resultatet är som befarat tyvärr nedslående. Bara drygt hälften av de utvärderade utbildningarna får omdömet ”hög kvalitet” och knappt hälften får omdömet ”ifrågasatt kvalitet” av UKÄ. Kvalitetsbristerna är både omfattande och varierande. Nu har lärosätena ett år på sig att rätta till de brister som UKÄ pekar på. För att driva ökad kvalitet på lärarutbildningen och ge landets unga som drömmer om ett engagerande, utmanande men roligt yrkesliv i skolan en ärlig chans, behöver vi möjliggöra för nya fristående aktörer som vill bedriva lärarutbildning på andra sätt än vad som idag görs i Sverige. Flertalet renommerade utbildningsaktörer har visat intresse av att starta nya lärarutbildningar i Sverige, bland annat i samverkan med universitet utomlands. Dessa stoppas idag av stelbenta och orimligt höga krav på nya aktörer. Något som blir näst intill komiskt när i stor sett ingenting kan stoppa en utbildning som väl startat. Istället för skyhöga trösklar för att starta utbildning, behöver vi rimligt höga krav för samtliga som bedriver lärarutbildning. Kvalitén på utbildningen behöver vara det som avgör om du har tillstånd att bedriva lärarutbildning eller inte, ingenting annat. Regelverket för att starta och bedriva lärarutbildning i Sverige behöver därför ses över och reformeras i enlighet med detta. Exempelvis bör det bli möjligt att bedriva en lärarutbildning som bygger på att studenterna redan när de börjar har ämneskunskaper motsvarande en kandidatutbildning. Faktum är att Sverige är relativt unikt med att ha ämneskurser som enbart är till för lärare.

Mycket tyder också på att landets befintliga Kompletterande Pedagogiska Utbildningar (KPU) kan bli kortare och framförallt att de också behöver bli lättare att kombinera med arbete på skolor. Även antagningsreglerna behöver bli tydligare, så att de som överväger att söka har rimligt lätt att veta om de är behöriga eller inte.

Lärares administrativa arbete

I internationella jämförelser, exempelvis Vitalis, kan man konstatera att svenska lärare använder i genomsnitt två timmar mindre per vecka till undervisning jämfört med lärare i andra länder i OECD. Man använder också två timmar mer än andra länder till administration. Att lärare får ägna mycket tid åt annat än undervisning är allvarligt eftersom det är väl belagt att tiden mellan elev och lärare är helt avgörande för att stärka elevernas kunskaper. Trots vallöften från båda regeringspartierna – Miljöpartiet och Socialdemokraterna – att minska lärarnas administration går utvecklingen åt fel håll. Undersökningar visar dessutom att drygt åtta av tio lärare upplever att mängden administrativa uppgifter som lärare behöver hantera har ökat de senaste åren. 59 procent upplever att de administrativa uppgifterna har ökat kraftigt och ytterligare 27 procent uppgifter att de har ökat något.

Enligt Skolverket, som sammanställer lärarnas egna uppfattningar om hur de använder sin tid, går två timmar per dag för en svensk lärare till administrativa åtgärder och ordnings- och omsorgsåtgärder som inte handlar om att förmedla kunskap och inte handlar om kunskapsuppdraget. Det exemplifieras med iordningsställande av lokaler, behandla ledighetsansökningar, agera rastvakt och övervaka omklädningsrum två timmar per dag. Detta motsvarar mer än 20 000 heltidstjänster bara i den svenska grundskolan. Genom att introducera fler yrkeskategorier i skolan och frigöra den här tiden, skulle alltså lärarbristen bara i grundskolan kunna minska med ca 20 000 personer.

Kompetensutveckling

Ytterligare ett område där Sverige sticker ut är den över lång tid bristande möjligheten till god kompetensutveckling för landets lärare. Vår prioritering av att minska elevgrupperna hos relativt stora barn och elever har inte varit fruktsamt. Hade vi likt Polen, och många andra länder vars skolresultat skjutit i höjden, lagt våra ekonomiska resurser på kompetensutveckling av våra lärare hade lärares arbetssituation och våra elevers resultat troligtvis sett bättre ut än idag. Givet dagens stora lärarbrist kommer vi framöver heller inte att ha lyxen att välja eller att göra både och. Kombinationen av allt fler elever och färre lärare kommer att kräva ökat stöd och ökad kompetensutveckling för att lärare och skolan ska klara av att ställa om och utveckla sig. Erfarenheter från framgångsrika kompetenslyft säger oss att varaktighet är av yttersta vikt. Skolor behöver tid att ställa om sin verksamhet och frigöra tid, så att lärare hinner genomgå utbildning samtidigt som de fortsätter arbeta. Staten behöver därför göra ett rejält lyft på området och kapa i den stora flora av spretiga statsbidrag för att istället erbjuda över tid stabila och rigoröst utbyggda kompetensutvecklande utbildningar för personal i skolan. Kompetensutveckling behövs som sagt för att klara lärarbristen och som bonus har det dessutom visat sig vara en faktor som lockar fler att stanna och börja arbeta i skolan. Viktigt att poängtera är att det inte enbart räcker med att erbjuda kurser för landets lärare, det behövs även för skolledare, rektorer, fritidspedagoger, barnskötare, lärarassistenter och alla andra personalkategorier som arbetar i skolan.

Delegation för ordning och reda i skolan

Siffrorna, ur en studie från Lärarförbundet 2019, talar sitt tydliga språk:

- Drygt 1 av 4 uppger att de har funderat på att sluta arbeta som lärare på grund av bristande studiero på deras lektioner. Dessa känslor av olust är dubbelt så vanliga bland grundskollärare som bland gymnasielärare.
- Drygt 4 av 10 lärare svarar att de känner sig ganska eller mycket osäkra på hur de ska agera när en elev vägrar lämna klassrummet trots att de har bett eleven.
- 7 av 10 grundskollärare och drygt 6 av 10 gymnasielärare har tvekat att agera vid situationer när elever stör studieron därför att de är osäkra på sina befogenheter.
- Mer än hälften av alla lärare, och 6 av 10 grundskollärare, har tvekat att agera när elever stör studieron på grund av rädsla för att bli anmäld.
- Drygt 4 av 10 lärare svarar att de känner sig ganska eller mycket osäkra på hur de ska agera när en elev vägrar lämna klassrummet trots att de har bett eleven.

- Omkring 1 av 3 känner sig osäkra på hur de ska agera när en elev vägrar lämna ifrån sig sin mobil eller andra föremål.
- Drygt 1 av 3 lärare svarar att det är en störande ljudnivå på ungefär hälften eller mer av deras lektioner.
- 4 av 10 uppger att en stor del av undervisningstiden går åt att hålla ordning i klassrummet.

Dålig arbetsmiljö är den främsta orsaken till att många lärare lämnar eller överväger att lämna läraryrket. Bullriga ljudmiljöer, elever som bråkar och hotar samt föräldrar som skriker och skäller. Anledningarna till att lärares arbetsmiljö försämrats de senaste åren är många. Förskjutning av förhållningssätt i samhället där föräldrar i allt större utsträckning ställer krav på skolan istället för på sig själva påverkar i stor utsträckning negativt. Fler föräldrar borde kanske ägna mer tid åt att fråga sina barn hur det går i skolan, läsa läxor och engagera sig, och lite mindre tid åt telefonen och instagram. Kanske skulle då deras barn också sköta sig lite bättre. Svenska elever ligger i topp på en rankinglista i OECD, den över frånvaro och sen ankomst. Det säger väldigt mycket om också föräldrarnas syn på sitt eget ansvar över barnen och deras tid i skolan. Att komma åt detta med direkta politiska åtgärder är svårt och kanske inte heller önskvärt. Indirekt finns det dock mycket vi kan och behöver göra. En bra start vore att tillsätta en delegation för ordning och reda i skolan. Delegationen borde bestå av representanter från olika delar av skolvärlden; fackförbunden, huvudmännen och Skolverket. Tillsammans behöver man se över lärare, rektorer och huvudmäns befogenheter och föreslå förändringar i syfte att utöka och tydliggöra dessa. Man behöver även se över hur praktiska hinder kan minska. Vad behöver exempelvis lärare för stöd från ledning, för att orka agera mot elever och föräldrar, även när de med stor sannolikhet skulle leda till anmälning hos Skolinspektion med tillhörande ökad administrativ arbetsbörda som följd. Kan kanske tröskeln att anmäla lärare också öka utan att bli orimligt hög och rättsosäker? Går det att exempelvis öka kraven på anmälaren att inkomma med underlag som styrker anklagelsen innan skola och lärare behöver svara och agera?

Det är även viktigt att delegationen baserat på evidens tar fram ett material med exempel på hur vi bäst kan arbeta förebyggande mot oordning och konflikter i skolan. Metoder som screening av elever för att fler ska få rätt till särskilt stöd i tid, pulshöjande aktivitet varje dag och mer idrott samt särskilda rastvakter eller lärarassistenter som har möjlighet att agera direkt när konflikter uppstår, skulle kunna vara några av de saker man tittar närmare på.

Att vi i Sverige idag har föräldrar som beläggs med vistelseförbud på sina barns skolor är en sorglig utveckling som får långtgående konsekvenser för alla. Att tillsätta en delegation för ordning och reda i skolan vore en bra början för att stoppa den utvecklingen och för att få fler lärare att orka och vilja arbeta i skolans värld hela yrkeslivet.

Ida Drougge (M)